

'Militair socialisme': de politieke verhoudingen in Ethiopië

(63) 323.171 327 342.382

J. ABBINK

Ondanks een hongersnood van zeer dramatische omvang, interne politieke onrust, aanhoudende burgeroorlog en economische problemen lijkt het door militairen geleide bewind in Ethiopië stevig in het zadel te blijven zitten en de 'revolutie van bovenaf' voortgang te maken. Wat zijn hierbij op langere termijn de perspectieven voor Ethiopië's staatkundige eenheid en sociaal-economische ontwikkeling, en wat is de positie van het land in internationaal opzicht? Deze actuele vragen kunnen in het verlengde van elkaar worden beantwoord.

In september 1984 vierde het Ethiopische bewind de tiende verjaardag van de revolutie die een eind maakte aan de heerschappij van keizer Haile Selassie. Bij gelegenheid van die viering, in een situatie van desastreuze hongersnood en binnenlandse onrust, werd de langverwachte socialistische partij van Ethiopië opgericht. Hierop was al jaren aangedrongen door de belangrijkste steunpilaar van het bewind, de Sovjetunie, en door een minderheid binnen de regerende militaire raad.

Wat vóór de grootse viering van deze Dag der Revolutie en het oprichtingscongres (kosten: US\$ 200 miljoen) echter leek vast te staan, nl. de schepping van een ondubbelzinnig op Mouskouse leest geschoeide marxistisch-leninistische 'voorhoedepartij', bleef uit. De nieuwe Arbeiderspartij van Ethiopië (Engelse afkorting: WPE) werd dan wel gepresenteerd als een door marxistisch-socialistische principes geïnspireerd politiek raamwerk, tegelijkertijd was duidelijk te constateren dat het een *nationalistische* partij zou zijn, die zich niet totaal vastlegde op een ideologische verbinding met buitenlandse partijen of stromingen. Dit bleek o.a. uit diverse redevoeringen die werden gehouden op het congres.¹

Dr. J. Abbink studeerde sociale antropologie en geschiedenis in Nijmegen en Leiden. Hij promoveerde in februari 1985 op een proefschrift over de Falasha's in Ethiopië en Israël. Hij is thans tijdelijk wetenschappelijk medewerker aan de Katholieke Universiteit Nijmegen en bereidt zich voor op antropologisch veldonderzoek in het Soedanees-Ethiopisch grensgebied.

De oprichting van de Arbeiderspartij roept de vraag op wat de balans is van tien jaar revolutie in dit reeds zo lang door geweld en hongersnoden geteisterde land. Daarbij is het van nut Ethiopië's nieuwe politieke constellatie te bezien tegen de achtergrond van de binnenlandse verhoudingen, daarna de positie van het land in de regio (de Hoorn van Afrika) en ten slotte die in de internationale verhoudingen. Het blijkt dat deze drie zaken sterk samenhangen.

In beschouwingen over Ethiopië en zijn nu bijna algemeen bekende problemen van onderontwikkeling, droogte en hongersnood worden twee zaken meestal niet naar waarde geschat: ten eerste de aard van de sociale revolutie die daar in 1974 begon en de reële wil en vastbeslotenheid van een jong, socialistisch en nationalistisch georiënteerd leiderschap om die revolutie uit te voeren; ten tweede het belang van de 'etnische kwestie', de problemen rond de vele etnische bevolkingsgroepen in het land. Vanuit deze interne factoren moeten de internationale en regionale ontwikkelingen rond Ethiopië ook worden bezien.

Aangaande het eerste punt kan men stellen dat vriend en vijand het er wel over eens zijn dat het *ancien régime* van keizer Haile Selassie in het geheel niet opgewassen was tegen de problemen waarvoor Ethiopië in het begin van de jaren '70 stond (sociale ongelijkheid, onderdrukking van etnische groepen, hongersnood in Tigray en Wollo, een stagnerend autocratisch systeem en een verkalkte 'feodale' maatschappij).² De gebeurtenissen van 1974 en de afzetting van de *negus* werden dan ook met instemming begroet door de meeste Ethiopiërs. Dat echter tien jaar later de militairen de macht nog steeds stevig in handen hebben, mag opmerkelijk worden genoemd.

(1) *Africa Confidential*, 1984, no. 20, blz. 4.

(2) Voor een schildering van de laatste dagen van het keizerrijk, zie R. Kapuściński, *The Emperor: Downfall of an Autocrat*, New York, Harcourt Brave Jovanovich, 1982.

De problematiek van de etnische verhoudingen in Ethiopië (een land met zo'n 40 miljoen inwoners en minstens 85 volken) heeft grote invloed op de interne politieke dynamiek én de ontwikkeling van het Ethiopisch socialisme.

Huidige politieke structuur

Vóór september 1984 was de macht in Ethiopië geconcentreerd bij de voorlopige militaire bestuursraad, die was voortgekomen uit een spontane protestbeweging van soldaten, arbeiders, intellectuelen en de stedelijke middenklassen. De militairen, eerst opererend in een meer informele 'Raad', de *Dergue*, waren eind 1974 reeds het machtscentrum van de revolutie. De *Dergue* (hierna synoniem met de Bestuursraad) telde aanvankelijk c. 126 leden, maar vorig jaar waren er daarvan zo'n 36 overgebleven.

Was er in de jaren 1974-77 nog sprake van machtsstrijd met civiele politieke organisaties, sinds februari 1977 is de positie van de *Dergue* (met voorzitter luitenant-kolonel Mengistu Haile Mariam) vrijwel onaantastbaar. Hij was dan wel bedoeld als tijdelijke leiding, maar de *Dergue* heeft geleidelijk alle andere politieke groeperingen van linkse signatuur, zoals de *MEISON* (Pan-Ethiopische Socialistische Beweging), de *Waz-Liga* (Arbeidersliga), de *Echaat* (Beweging van de Onderdrukte Volken van Ethiopië) en zelfs de door militairen opgezette *Abyotowi-Seded* (Revolutionaire Vlam), uitgeschakeld en zich weten te profileren als voorhoede van de revolutie en kern van de nu dan opgerichte Arbeiderspartij van Ethiopië. Dit is des te opvallender omdat de militairen aanvankelijk weinig benul hadden van socialisme in ideologische zin, in tegenstelling tot de leden van andere groepen.

In december 1974 werd in de Verklaring van Socialisme of 'Ethiopia Tikdem'-verklaring³ dan wel verklaard dat Ethiopië 'socialistisch' zou worden, maar van een duidelijk ideologische afbakening en ontwikkelingsgang werd niet gesproken. De verklaring stelde dat een 'Ethiopisch socialisme' (in het Amhaars: *hebrete sebawinet*) zou worden nagestreefd, met als doeleinden gelijkheid, rechtvaardigheid, zelfvoorziening, waardigheid van de arbeid, de coöperatieve gedachte, culturele trots, en vooral: nationale eenheid. In de tekst ontbrak enigerlei marxistische terminologie. Het leek er dus op dat het land een of andere vorm van 'Afrikaans socialisme' zou gaan ontwikkelen.

Kort daarop werden de eerste revolutionair-socialistische maatregelen getroffen: nationalisatie of gedeeltelijke overname van honderd bedrijven; oprichting van een gecentraliseerde vakbond, gecontro-

leerd door het regime; de zeer belangrijke wet op de landbouwgrond, waarbij alle landbouwgrond werd genationaliseerd (april 1975)⁵; nationalisatie van alle stedelijke grond (augustus 1975); en start van een rurale ontwikkelingscampagne, waarbij tienduizenden studenten en scholieren naar het platteland werden gezonden om de boeren te helpen via alfabetisering en gezondheidsvoorlichting (de *zemacha*). Ook werden duizenden boerenassociaties opgezet, die zich zouden moeten organiseren in coöperatieven.

Voor de landhervorming werd over het algemeen gunstig ontvangen, aangezien deze een enorme verbetering zou betekenen ten opzichte van de onderdrukkende feodale situatie onder Haile Selassie, in het bijzonder in het zuiden, waar Amhaarse kolonisten veel land van niet-Amhara's (bijv. Oromo's) in bezit hadden genomen. Een van de spectaculaire successen van de Ethiopische onwenteling lijkt te zijn geweest de in 1979 begonnen alfabetiseringscampagne, die het percentage analfabeten vermindert van 96% in 1974 tot ca 46% in 1983.⁶

Bij de meeste van deze maatregelen, in het bijzonder de landhervormingsvoorstellen, was er nauwelijks sprake van en welbewuste, ideologisch uitgestippelde socialistische politiek; dit kwam pas later. Het was vooral een beleid dat onder de druk der omstandigheden tot stand kwam, tegemoetkomend aan de eisen die veelvuldig in de straatdemonstraties van 1974-75 waren gesteld.

Van een 'democratisering van de revolutie', d.w.z. een verbreding van haar basis door het betrekken van burgergroeperingen bij de discussie over en vorming van beleid, kwam echter weinig terecht. De *Dergue*, onder verwijzing naar het probleem van de nationale eenheid en veiligheid, stelde zich op als enige, centrale coördinator en gangmaker van de, wat vaak genoemd is, 'kruipende revolutie'. In dit proces van toenemende militarisering en socialistische radicalisering werden politieke opposenten die het 'revolutionair proces bedreigden' met geweld

(3) P. Gilkes, 'Centralism and the Ethiopian PMAC', in: *Nationalism and Self Determination in the Horn of Africa*, ed. I. M. Lewis, Londen, Ithaca Press, 1983, blz. 195-211.

(4) Amhaars is officiële voertaal van Ethiopië, oorspronkelijk gesproken door een numerieke minderheid van de bevolking, de c. 7-8 miljoen Amhara's in de regio's Shoa, Gojjam, Gondar en Wollo.

(5) Voor de complete tekst, zie: *Rural Africana* 28(1975), blz. 145-159.

(6) *Africa South of the Sahara 1983-1984*, Londen, Europa Publications, 1984, blz. 348-349. Zie ook *NRC Handelsblad*, 11 juli 1983.

geloosd, vooral in de jaren 1977-78, de periode van 'Rode' en 'Witte Terreur' (In die dagen vonden duizenden mensen op brute wijze de dood - in Addis Ababa werden de lijken elke nacht op straat neergegoid en vaak de volgende dag door militairen pas tegen betaling vrijgegeven aan rouwende familieleden.)

Ook binnen de *Dergue* zelf werden letterlijk gevechten geleverd: in vergaderingen trok men af en toe de wapens; en in de loop der jaren zijn vele leden weggezuiverd en terechtgesteld wegens 'politieke delicten'. Dit gebeurde vanzelfsprekend met leden van de oude garde die vóór de afzetting van de keizer, in september 1974, nog in de overgangsregeringen hadden gezeten, maar niet minder met degenen die daarna nog een rol gespeeld hadden. Veelzeggend is dat het eerste slachtoffer na september 1974 generaal Aman Andom was, de uit Eritrea afkomstige eerste voorzitter van de *Dergue*. Hij werd doodgeschoten 'bij verzet tegen zijn arrestatie' (vanwege 'verraad': hij had gesuggereerd dat men via onderhandelingen een vreedzame oplossing van de Eritrese kwestie moest zoeken).

Op bestuurlijk niveau werden onder auspiciën van de *Dergue* of Voorlopige Militaire Bestuursraad verscheidene politieke en/of ideologische organen opgezet, zoals het Voorlopig Bureau voor Massa-organisaties in 1976, het Ethiopisch Revolutionair Voorlichtingscentrum in 1977, de *Yekatit '66 School* (een ideologische opleidingsschool in Addis Ababa) en, van groot belang als kern van de Arbeiderspartij, het Comité voor de Organisatie van de Partij van het Arbeidende Volk van Ethiopië (Engelse afkorting: COPWE), in september 1979 opgezet.

Dit COPWE werd het belangrijkste bestuurlijke orgaan, nauw gelieerd met de Voorlopige Militaire Bestuursraad. Het werd een parallel machtscentrum, met veelal dezelfde personen in de topposities. Mengistu (de naam betekent ironisch genoeg 'heerser', 'bewind') was voorzitter van beide instellingen, en hij wist zijn volgelingen in de invloedrijkste posities te krijgen. Mengistu wist zijn leidende positie overigens meer te behouden door een kundig evenwichtsspel dan door vastomlijnde dictatoriale bevoegdheden.

Voor de ontwikkeling van het Ethiopisch socialisme is verder van belang het *Programma voor de Nationaal-Democratische Revolutie*, van 20 april 1976. Dit was al meer marxistisch van toon dan alle voorafgaande documenten. Er werd in aangekondigd: een niet-kapitalistische ontwikkelingsstrategie; een strijd tegen de oude ('feodale' en opkomende 'bourgeois') klassen die het 'contrarevolutionaire front' vormden; en een 'rechtvaardige oplossing van

het nationaliteitenprobleem'. Daarbij werd verder de essentiële rol van de *Dergue* als leidende, en niet slechts als ondersteunende kracht van de revolutie geformuleerd: een verdere stap naar 'militair socialisme'.

In de verklaringen en maatregelen van de *Dergue* zien we vanaf 1977 een sterker toenemende ideologisch-socialistische nadruk. In dat jaar werden cursussen in marxisme-leninisme opgezet aan de Universiteit van Addis Ababa, werden Russische en Oosteuropese adviseurs binnengehaald en werd zelfs gewerkt aan de ontwikkeling van een 'socialistisch vocabulaire', dat tot dan toe in het Amhaars niet bestond.⁷ Dit betekende ook dat het marxisme-leninisme als officiële ideologie van Ethiopië werd aangenomen. Dit hing samen met twee ontwikkelingen: de beslechting van de interne machtsstrijd in februari 1977, waaruit Mengistu als winnaar te voorschijn kwam en op basis waarvan hij zijn positie poogde te legitimeren met een sterker ideologisch profiel; verder met de kritieke situatie in Eritrea en de Ogaden, waar de kracht van de etno-regionale bewegingen zodanig toenam, dat Ethiopië zich plotseling wendde tot de Sovjetunie met verzoeken om wapenhulp en adviseurs. De alliantie met de Russen werd getekend op 1 mei 1977. Deze binnenlandse factor droeg daarom in beslissende mate bij tot versterking van de ideologische koers van het Ethiopische regime.

In de jaren daarop werden echter politieke partijen - marxistisch-leninistisch of niet - verboden. Dit gold voor de eerder genoemde MEISON en de meer populaire Revolutionaire Ethiopische Volkspartij (Engelse afkorting: EPRP) eveneens marxistisch-leninistisch maar pleitend voor meer vrijheid voor de etnische minderheden. Na lange interne debatten in de Voorlopige Militaire Bestuursraad werd besloten wel een partij op te richten, maar dan op basis van individuen, en niet van groepen. Hiertoe werd uiteindelijk, ook na aansporing van de Russische adviseurs, het COPWE opgericht in december 1979. Dit moest zorgvuldig leden selecteren, op basis van loyaliteit aan het Centrale Comité van de *Dergue* eerder dan op basis van ideologie. Pas op het tweede congres van het COPWE (waarvan het lidmaatschap voor 70% uit militairen kwam te bestaan), in maart 1983, werd besloten dat men een partijprogramma en een ideologie zou moeten omschrijven.⁸

(7) Zie bijv. E. Keller, 'The Ethiopian Revolution: how socialist is it?', in: *Journal of African Studies* 11(1984), blz. 52-65.

(8) *Africa South of the Sahara*, blz. 349.

Uiteindelijk is dit moeizame proces van partijvorming dan uitgemond in de oprichting van de Arbeiderspartij in september vorig jaar. Wanneer men de namen bekijkt van de personen in leidende posities, valt op dat er weinig lijkt te zijn veranderd in de machtsstructuur: dezelfde groep personen houdt de teugels strak in handen. De militairen rond Mengistu blijven zich zien als de roergangers van het proces van sociale revolutie, en de ideeën van nationale eenheid (die een verrassende continuïteit vertonen met die van het oude keizerrijk) blijven van kracht. Uit de plannen die gepresenteerd werden op het oprichtingscongres, bleek dat de Arbeiderspartij vooral een pragmatische koers van nationale ontwikkeling wil volgen, zoekend naar economische steun van vooral Westerse landen. Tegelijkertijd is er geen twijfel aan mogelijk dat er, economisch gezien, een strakke staatsocialistische koers zal worden gevolgd, zoals duidelijk wordt uit het gepresenteerde ambitieuze tienjarenplan (à 30 miljard dollar) en de geplande organisatie van agrarische produktie-coöperatieven, die in 1994 meer dan 50% van de landbouwende bevolking zal moeten omvatten.⁹

In zijn toespraak maakte Mengistu (secretaris-generaal van de Arbeiderspartij) ook duidelijk dat er geen enkele concessie zal worden gedaan aan de diverse nationale bevrijdingsbewegingen ('terroristen', 'bandieten'). De 'nationaliteiten' zullen in de Arbeiderspartij worden vertegenwoordigd op basis van 'klassepositie en ideologische kracht', en ze zullen 'genoeg fora krijgen in hun respectieve gebieden', zo luidde zijn belofte.

Spanning tussen nationale regering en etnische en regionale bewegingen

Dit brengt ons bij de tweede belangrijke interne factor die de politieke verhoudingen in Ethiopië bepaalt: de strijd der 'nationaliteiten' of etnische groepen. Ethiopië is qua bevolking zeer heterogeen. De groep die tot nu toe de leidende rol heeft gespeeld, zijn de Amhara's. Het overgrote deel van de *Dergue* en de leden van de Arbeiderspartij wordt gevormd door Amhara's: er zijn slechts enkele Oromo's, Afars, Tigrays en één Eritreër lid van de toplaag van militairen.

De revolutie werd door vrijwel elke etnische groep in het land met enthousiasme begroet, aangezien er tijdens Haile Selassies bewind een geforceerde eenheidspolitiek ('amharisatie') was gevoerd. Zo was bijv. onderwijs, rechtspraak, religieuze expressie e.d. in een andere taal dan het Amhaars verboden, was de toelating tot hoger onderwijs en regeringsambten vooral weggelegd voor Amhara's, werd geen

bestuurlijke autonomie toegestaan aan niet-Amhaarse gebieden, en werd veel niet-Amhaars land in beslag genomen en geëxploiteerd door Amhara's. Vooral in de zuidelijke gebieden waren de gewapende Amhara-kolonisten (*neftenya's*) berucht.¹⁰ Vele, weinig in de publiciteit gekomen, etnische opstanden hadden reeds plaatsgevonden onder Haile Selassie. (Alleen de sinds 1962 slepende strijd in Eritrea werd bekend.) Aanvankelijk bestonden er dus hoge verwachtingen ten aanzien van de politiek van de *Dergue*, die als spoedig had toegezegd te zullen streven naar vormen van 'regionale autonomie'.

De eerste uitdaging voor de *Dergue* in 1974 was de Eritrese kwestie. De nieuwe leiders in Addis Ababa hadden verwacht dat de zich fel tegen Haile Selassie kerende beweging EPLF (*Eritrean Peoples' Liberation Front*), in die tijd de belangrijkste bevrijdingsbeweging in het gebied, zonder meer zou samenwerken met hun eigen, 'progressieve' bewind. Toen het front zich echter gereserveerd betoonde, sloeg de centrale politiek al gauw om van een bereidheid tot onderhandeling naar voortgezette gewapende strijd. Ook toen al ging men er in de *Dergue* vanuit dat Eritrea zich nooit uit Ethiopië kon losmaken als aparte staat. Er zijn daarna nog wel pogingen gedaan tot onderhandelingen, maar die zijn op niets uitgelopen. Ofschoon ook de Eritrese verzetsbewegingen het niet zonder interne conflicten stellen, zijn ze het erover eens dat de strijd voor onafhankelijkheid van Ethiopië nu hun enige optie is. Het verzet is diepgeworteld in de zowel uit christenen als uit moslims bestaande bevolking van het gebied.

Het geval van Eritrea is het duidelijkste voorbeeld van de fundamentele bedreiging van de nationale eenheid van Ethiopië, maar niet het enige. Men kan zelfs stellen dat als de centrale regering geen oplossing vindt voor het probleem van al de etno-regionale groepen, zowel chronische burgeroorlog als oorlogsdreiging van omringende landen, in het bijzonder Somalië, het gevolg zal zijn. Daarmee zal ook de afhankelijkheid van de Ethiopische regering van vreemde mogendheden in stand blijven en tevens het succes van een socialistisch-revolutionaire ontwikkeling in gevaar komen.

(9) *Africa Confidential*, 1984, no. 19, blz. 1.

(10) De expansie van de Amhara's in de zuidelijke gebieden was begonnen na de veroveringen van de Ethiopische keizer Menelek II (1889-1913), die het rijk verdubbelde in omvang. Voor meer informatie over de visie van de veroverde volken, zie A. Triulzi, 'Competing views of national identity in Ethiopia', in: *Nationalism and Self Determination in the Horn of Africa*, ed. I. M. Lewis, blz. 111-127.

Wat voor perspectief biedt nu het door de *Dergue* destijds voorgestelde - en door het Politbureau van de nieuwe Arbeiderspartij herhaalde - begrip 'regionale autonomie'? Het begrip duikt voor het eerst op in het *Programma voor de Nationaal-Democratische Revolutie* van 1976. In artikel 5 werd gesteld dat het 'recht op zelfbeschikking' van 'alle nationaliteiten erkend en volledig gerespecteerd' zou worden. 'Iedere nationaliteit (d.w.z. etnische groep) heeft, binnen de eigen regio, het recht de inhoud van haar politieke, economische en sociale leven te bepalen, de eigen taal te gebruiken en eigen leiders en bestuurders te kiezen om de eigen interne organen te leiden.'¹¹

In de discussies binnen de *Dergue* die volgden, werd zelfbeschikking echter niet in politieke zin geïnterpreteerd. In 1979 werd door het Ethiopisch Revolutionair Voorlichtingscentrum, de belangrijkste ideologische tak van de *Dergue* destijds, ontkend dat er binnen de grenzen van Ethiopië 'naties' bestonden die een recht op zelfstandige politieke expressie (staatsvorming) hadden. Geen van de etnische groepen in het land, zo werd gesteld, verkeerde in zodanige omstandigheden, dat politieke zelfbeschikking door afscheiding 'nodig was' (hoewel dit eerder in theorie werd opgehouden): het 'progressieve' Ethiopië van na 1974 had juist de voorwaarden geschapen voor gelijkwaardige, socialistische ontwikkeling van *alle* groepen, ongeacht hun culturele en etnische verschillen.

Hiermee waren de meeste woordvoerders van de etnische groepen het niet eens, en in de loop der jaren zijn etnische bevrijdingsbewegingen gevormd onder de Eritreërs, de Oromo's (de grootste bevolkingsgroep, met c. 16 miljoen), de Tigrays, de West-Somali's, de Afar, de Sidama, en onder kleinere groepen. Hun verwachtingen ten aanzien van democratisering, culturele vrijheid, decentralisatie en representatieve deelneming in nieuw te scheppen niet-militaire bestuursorganen werden niet beantwoord.

De *Dergue* heeft in 1976-77 wel één goede poging gedaan het vage concept 'regionale autonomie' (dat in de plaats kwam van 'nationale zelfbeschikking') inhoud te geven, nl. onder de Afar, een pastorale groep van c. 250.000 mensen in het oosten van het land. Door benoeming van jonge Afars in leidinggevende posities in Afarland werd de etnische verzetsbeweging onder de traditionele Afar-leider sultan Ali Mirrah (nog benoemd door Haile Selassie en afkomstig uit een oude regerende clan) ontkracht. Hoewel een regionaal bestuur nog niet geheel werd doorgevoerd, is het hier toch nog het meest in praktijk gebracht.

Toch zou, ook volgens de *Dergue* zelf, een volledi-

ge uitvoering van regionale-autonomieplannen moeten wachten tot er een nationaal politiek partijkader zou zijn gevormd. Maar of dit veel verschil zal maken, staat, gezien de gewelddadige politiek van het bewind - en gezien de selectieve distributie van voedselhulp alleen aan niet-opstandige gebieden - te bezien.

De neteligste problemen voor de regering blijven die van de Eritreërs, de Oromo's en de Tigrays. In Eritrea is vorig jaar het grote offensief tegen de bevrijdingsbewegingen EPLF en ELF geheel mislukt, waarbij grote hoeveelheden wapens en brandstof verloren gingen in een moordende afmatingslag. De bevrijdingsbewegingen beheersen 85% van het gebied. Ook de Tigrays (met hun bevrijdingsfront TPLF) beheersen het platteland van hun provincie, terwijl de Oromo's zich steeds beter gaan organiseren in hun eigen bevrijdingsfront, in 1974 opgericht. Het grote nadeel van deze beweging is dat zij zich nog weinig internationale steun heeft weten te verschaffen. Ook stelt zij militair nog weinig voor.

Daarnaast bestaat er het probleem van de West-Somali's in de Ogaden, die zich absoluut geen 'Ethiopiërs' voelen. Hun bevrijdingsfront zal echter op eigen kracht geen oorlog met de Ethiopische legers kunnen winnen na de nederlaag van 1978. De Somaliëse regeringslegers zullen voorlopig vanwege grote binnenlandse problemen niet in staat zijn tot effectieve steun aan hun volksgenoten in Ethiopië. (Honderdduizenden van de laatsten zijn trouwens in de afgelopen jaren naar Somalië gevlucht.)

De Ethiopische leiders zijn dus bereid uit naam van de idee *Ethiopia Tikdem* ('Ethiopië eerst') alle geld en energie te stoppen in militaire onderwerping van alle etnische bewegingen, en zij wijzen onderhandelingen resoluut af. Mengistu's rede op het congres van de Arbeiderspartij was, wat dit betreft, duidelijk. Dat hiermee de socialistische revolutie wordt ondermijnd, schijnt van minder belang geacht te worden. Hier blijkt hoezeer de politiek van de centrale regering is gaan lijken op de oude keizerlijke eenheidspolitiek. Ook feitelijk wordt deze uitgedragen door een meerderheid van Amhara's in de toplaag. Men hoort geregeld van hoge ambtsdragers van andere etnische origine die overlopen naar de bevrijdingsbewegingen (bijv. brigade-generaal Gebrechristos Bule, een Oromo die vlak voor het WPE-Congres naar het Oromo

(11) S. Healy, 'The changing idiom of self-determination in the Horn of Africa', in: *Nationalism and Self Determination in the Horn of Africa*, ed. I. M. Lewis, blz. 93-109.

(12) Door woordvoerders van deze groepen werd Ethiopië gezien als een koloniale staat.

Bevrijdingsfront overging) of van anderen die gearresteerd worden vanwege 'contacten' met die bewegingen, bijv. Tadesse Gebre Egziabher, nota bene hoofd van de Ideologieafdeling in Addis Ababa, die banden zou hebben met het Tigrayse Bevrijdingsfront.

Ook via bestuurlijke maatregelen dreigt het bewind de etnische groepen tegen zich op te zetten. Zo is er bijv. kritiek van de Oromo's dat alfabetiseringscampagnes lang niet altijd in hun eigen taal plaatsvonden, maar in het Amhaars, of dat men de Oromo-taal in Amhaarse tekens moet aanleren. Veel protest rijst er ook tegen de hervestigingsplannen, waarbij (uiteindelijk twee en een half miljoen) Amhara's en Tigrays uit de droogtegebieden in het noorden naar het zg. 'lege' zuiden (woongebied van Oromo's, Sidama's, Niloten en vele andere groepen) moeten worden gebracht. Dit zal de etnische spanningen sterk opvoeren.

Ook zullen bepaalde ontwikkelingsprojecten, zoals bijv. de bouw van een dam in de rivier Awash, waarbij 80.000 ha Afargrond verloren zal gaan en waardoor men de pastorale leefwijze van dit volk zal beëindigen, op groot verzet stuiten. De regering onderschat hierbij de grote tegenstellingen die er tussen de groepen, vooral op het platteland, bestaan, en vergeet de lange geschiedenis van spanningen en strijd tussen Amhaarse kolonisten (die sinds de veroveringen van Menelek II eind vorige eeuw binnenkwamen) en de lokale bevolking.

Aldus zal het revolutionair proces op dit punt alleen met harde hand kunnen worden doorgevoerd en, door onderschatting van de culturele geworteldheid van etnische verschillen, nationale eenheid en gelijkheid slechts voortdurend in gevaar brengen. De militarisering van het land en van het regime lijkt hiermee een constant gegeven te worden.

Ethiopië en de regio

De buitenlandse politiek van Ethiopië in het algemeen, en die met betrekking tot buurlanden in het bijzonder, worden voor een belangrijk deel bepaald door de ontwikkelingen aan het 'etnische front'. Door de weigering van de centrale regering andere dan de overgeleverde concepties van 'nationale Ethiopische identiteit' te accepteren en door slechts de weg van het geweld te volgen, is zij gedwongen een buitengewoon hoog peil van militaire uitgaven te handhaven (meer dan een derde van de totale begroting), en dat nu al jarenlang.

Dit is begonnen met het conflict rond de Ogaden-Somali's in 1977. We zien hier weer een geval - waarvan er in het Afrika van na de dekolonisatie zo

vele zijn - van het doorkruisen van nationale en etnische grenzen: het Somali-volk (c. 6 miljoen) woont niet alleen in Somalië, maar ook in Kenya, Djibouti en Oost-Ethiopië. Tussen Ethiopië en Somalië is er zelfs geen bij verdrag vastgelegde grens.¹³ De bevolking van de Ogaden is nooit geconsulteerd voor wat voor regeling dan ook. Ethiopië staat volkenrechtelijk zwak in deze kwestie, maar het heeft het gebied, dat de Engelsen in 1948 hebben overgedragen, nooit willen afstaan. (Haile Selassie maakte destijds zelfs aanspraken op het grootste deel van Somalië, de *Benadir*.) Zover is de *Dergue* niet gegaan (hoewel er nog steeds een contingent Ethiopische soldaten op Somalisch grondgebied verblijft na de Ethiopische inval van juli 1982), maar toch is de continuïteit met Haile Selassies politiek aangaande de soevereiniteit over de Ogaden weer frappant.

Na de nederlaag van het Somalische Bevrijdingsfront en de Somalische strijdkrachten in maart 1978 (nadat er een jaar strijd was geleverd) gaven de Somaliërs hun aanspraken op het betwiste gebied niet op, maar moesten zij noodgedwongen afzien van militaire middelen. Het ideaal van een verenigd Somalië blijft echter bestaan, en men kan daarom verwachten dat de grote spanning tussen de twee buurlanden zal voortduren.

Het effect van de Ethiopische overwinning op de Somaliërs was dat de *Dergue* meer zelfvertrouwen kreeg, militair meer armslag had en ook besloot tot een hardere politiek tegenover de andere etno-regionale groepen.

Ethiopië's relaties met Djibouti, het sinds 1977 onafhankelijke ministaatje aan de Rode Zee, bewoond door Afars en Isa's (Somaliërs) zijn goed - Djibouti kan zich geen slechte verstandhouding veroorloven. De spoorweg van Addis Ababa naar Djibouti-stad is economisch van groot belang voor beide landen. Een zware last voor de economie van Djibouti zijn de tienduizenden Ethiopische vluchtelingen, voor wie op den duur een 'vrijwillige repatriëring' wordt nagestreefd.

Evenmin zijn er ernstige problemen tussen Ethiopië en Kenya. Beide landen stemmen overeen in hun afkeer van Somalië's 'irredentisme'.

De verhouding met Soedan blijft echter moeilijker. Dit land herbergt c. 1,75 miljoen Ethiopische vluchtelingen, een aantal dat, met de aanhoudende hongersnood, nog steeds groeit. Soedan heeft Ethiopië verweten de Zuidsoedanese guerrillabeweging

(13) M. Reisman, 'Somali self-determination in the Horn', in: *Nationalism and Self Determination in the Horn of Africa*, ed. I. M. Lewis, blz. 151-174.

SPLM (*Southern Peoples' Liberation Movement*) te steunen (Haile Selassie had de voorloper van de SPLM, de *Anyanya*-beweging in de jaren '60, gesteund). Al jaren verwijt Ethiopië Soedan de Eritrese verzetsbewegingen te steunen. Ondanks bezoeken van Mengistu aan Khartoem en van Numeiri aan Addis Ababa in 1980 blijft een diep wantrouwen tussen beide landen bestaan, ofschoon een gewapend conflict niet gauw zal uitbreken, vanwege de internationale verwickelingen die dan dreigen.

Bondgenoten van Ethiopië in de regio zijn Zuid-Jemen en Libië, volgens een drievoudig defensieverdrag uit 1982. Soedan is nauw verbonden met Egypte en andere gematigde Arabische landen.

In de driehoek Soedan-Ethiopië-Somalië kan men waarnemen dat etnische tegenstellingen (Zuid- versus Noord-Soedan, Eritrea, de Ogaden, enz.) de politieke stabiliteit ook op regionaal niveau ondermijnen. Dit zal zo blijven zolang het, wat wel genoemd is, 'grensfetisjisme' (de idee van de onaan-tastbaarheid van de post-koloniale grenzen) een grondbeginsel blijft in de betrekkingen der Afrikaanse landen.

De internationale positie van Ethiopië

Ethiopië heeft vanouds een groot prestige in de ogen van de andere Afrikaanse staten vanwege zijn historische continuïteit en zijn lange traditie van onafhankelijkheid. Het hoofdkwartier van de Organisatie voor Afrikaanse Eenheid bevindt zich sinds 1963 in Addis Ababa, terwijl ook de Economische Commissie voor Afrika van de Verenigde Naties er zetelt. Ook is Ethiopië een groot, bevolkingsrijk land met een veelbelovend economisch potentieel en een strategische ligging aan de Rode Zee. De Verenigde Staten beschouwden het als hun belangrijkste bondgenoot in Afrika, totdat in 1977 de relaties werden verstoord en de Sovjetunie als partner werd binnengehaald.

De bemoeienissen van de grote mogendheden met de Hoorn van Afrika zijn nu zodanig, dat Ethiopië en Somalië sterk betrokken zijn bij het mondiale politieke en strategische machtsspel. Op dit ogenblik lijkt het dat de Sovjetunie een naar verhouding veel grotere invloed heeft in Ethiopië dan de Verenigde Staten in Somalië. Vóór maart 1977 was dit anders. Ethiopië wendde zich - om interne redenen: de strijd om behoud van zijn nationale eenheid - toen plotseling tot de Russen om daar de wapens te krijgen die de Verenigde Staten niet wilden geven, althans niet in de gevraagde hoeveelheden. Rusland had wel Somalië bewapend. In de periode dat Rusland Somalië voor 210 miljoen dollar wapens leverde (1975-begin 1977),

kreeg Ethiopië van de Verenigde Staten voor c. 90 miljoen. In de jaren 1977-1979 leverden de Russen Ethiopië voor anderhalf miljard dollar wapens, terwijl de Verenigde Staten nu Somalië voor nog geen tiende van dat bedrag leverden.¹⁴

De Sovjetunie heeft in 1977 gepoogd beide landen als cliënt te behouden, maar Somalië verbrak in november van dat jaar de banden, in de overtuiging dat de Russen voor Ethiopië gekozen hadden. Hoewel de Russen waarschijnlijk inderdaad meer economisch en strategisch belang hechtten aan Ethiopië, was er ook de reden dat zij zich ideologisch meer verbonden voelden met de georganiseerde marxistische groepen in dit land (die later door de *Dergue* werden verboden) en aldus sneller invloed hoopten te krijgen in de binnenlandse politiek van Ethiopië.

Door zijn keuze voor een militaire oplossing van de etno-regionale problemen is Ethiopië zeer afhankelijk geworden van zijn grote bondgenoot en begint de omhelzing voor vele Ethiopische leiders (in zekere mate ook voor Mengistu) ietwat knellend te worden. Dit verklaart het opvallend gebrek aan marxistisch-leninistische retoriek op het oprichtingscongres der WPE. Wellicht om de groeiende invloed van Westerse landen op het gebied van humanitaire en economische hulp te keren is eind vorig jaar ook de Sovjetunie begonnen met voedselhulp en concretere aanbiedingen van economische ontwikkelingsprojecten (o.a. voor olie- en goudexploratie, het opzetten van fabrieken, irrigatieprojecten en voorbereidende studies ter ontwikkeling van het hydro-elektrisch potentieel).

Het staat echter te bezien of de Ethiopische leiders in Addis Ababa, hoe groot de steun van de Russen ook mag zijn, ooit de 'overwinning' kunnen behalen op de diverse etnische bewegingen, die door hun optreden een voortgezette uitvoering van de sociale revolutie steeds moeilijker zullen maken. (Dit is de belangrijkste reden waarom de ruim 15.000 Cubanen die enkele jaren terug voor de Ethiopiërs tegen de Eritreërs vochten, de strijd hebben opgegeven: de nationale én de socialistische idealen van de verzetsbewegingen waren in hun ogen geen 'reactionaire', 'contra-revolutionaire' doelstellingen, zoals de *Dergue* beweerde.)

(14) P. B. Henze, 'Arming the Horn 1960-1980: military expenditures, arms imports and military aid in Ethiopia, Kenya, Somalia and Sudan, with statistics on economic growth and governmental expenditures', in: *Proceedings of the Seventh International Conference on Ethiopian Studies*, ed. S. Rubenson, Addis Ababa, Institute of Ethiopian Studies, 1984, blz. 637-656.

Als Ethiopië om binnenlandse redenen mocht besluiten eerdere, als revolutionair naar voren gebrachte ideeën als regionale autonomie en federatieve democratisering alsnog ernstig te nemen - ook om redenen van economische aard, aangezien veel exportgewassen moeten komen uit gebieden waar het verzet sterk is - zal er tevens een andere buitenlandse politiek gevoerd kunnen worden, waardoor de externe afhankelijkheid zal kunnen worden verminderd. Daartoe zal Ethiopië's militair socialisme minder 'militair' en meer 'socialistisch' moeten worden.

Adelphi Papers

Uitgegeven door het International Institute for Strategic Studies te Londen

- no. 169: Desmond Ball: Can Nuclear War be Controlled?
- no. 170: Philip Windsor: Germany and the Western Alliance: Lessons from the 1980 Crises
- no. 171: Kenneth N. Waltz: The Spread of Nuclear Weapons: More May be Better.
- no. 172: Takashi Tajima: China and South-East Asia: Strategic Interests and Policy Prospects.
- no. 173: America's Security in the 1980s I.
- no. 174: America's Security in the 1980s II.
- no. 175: Anthony H. Cordesman: American Strategic Forces and Extended Deterrence. Deterrence in the 1980s. Part. I.
- no. 176: Lothar Ruehl: MBFR: Lessons and Problems.
- no. 177: Theodor H. Winkler: Arms Control and the Politics of European Security.
- no. 178: Yukio Satoh: The Evolution of Japanese Security Policy.
- no. 179: Thanos Veremis: Greek Security: Issues and Politics.
- no. 180: Robert S. Jaster: A. Regional Security Role for Africa's Front-Line States: Experience and Prospects.
- no. 181: Erling Bjøl: Nordic Security.
- no. 182: Defence and Consensus: The Domestic Aspects of Western Security, Part I.
- no. 183: Defence and Consensus: The Domestic Aspects of Western Security, Part II.
- no. 184: Defence and Consensus: The Domestic Aspects of Western Security, Part III.
- no. 185: Desmond Ball: Targeting for Strategic Deterrence.
- no. 186: David Fewtrell: The Soviet Economic Crisis: Prospects for the Military and the Consumer.
- no. 187: Stephen M. Meyer: Soviet Theater Nuclear Forces Part I: Development of Doctrine and Objectives
- no. 188: Stephen M. Meyer: Soviet Theater nuclear Forces Part II: Capabilities and Implications.
- no. 189: The Conduct of East-West Relations in the 1980s, Part I.
- no. 190: The Conduct of East-West Relations in the 1980s, Part II.
- no. 191: The Conduct of East-West Relations in the 1980s, Part III.
- no. 192: David Buchan: Western Security and Economic Strategy Towards the East.
- no. 193: Lt.-Col. D. J. Aalberts. USAF: Deterrence in the 1980s: Part II. The Role of Conventional Air Power.

Prijs f 12,50 per nummer, incl. btw en verzendkosten. bij vooruitbetaling te voldoen.

Een lijst van andere nog voorradige titels wordt op aanvraag toegezonden.

Bestellingen te richten aan:

**Nederlands Instituut voor Internationale Betrekkingen
'Clingendael',
Clingendael 7, 2597 VH 's-Gravenhage,
telefoon (070)245384, giro 595900.**